

ΠΟΛΙΤΗΣ Ή ΚΡΑΤΟΣ; – ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟ (του Γιάννη Ζήση)

Ρυθμιστές κλίμακας στον σύγχρονο άνθρωπο και τον πολιτισμό

Η ζωή διαμορφώνεται από τις προσπάθειες που κάνει ο άνθρωπος για να ικανοποιήσει την ανάγκη του για ελευθερία και την ανάγκη της κοινωνίας για συστημική οργάνωση. Και οι δύο ανάγκες είναι πάντα παρούσες και απαιτούν ικανοποίηση.

Μεγάλες κρίσεις επιβίωσης προέκυψαν κάθε φορά που επιδιώχθηκε η ικανοποίηση της μιας ανάγκης εις βάρος της άλλης. Αυτό συνέβη ακόμη και όταν υπήρξαν συστήματα που υποστήριζαν ότι ευνοούν την ανάπτυξη του προσώπου, ενώ, στην πραγματικότητα, το αλλοτρίωναν ως πρόσωπο.

Για πρώτη φορά, διαφαίνεται η ευκαιρία οικοδόμησης ενός πολιτισμού όπου η ικανοποίηση

α) της ανάγκης του προσώπου για απρόσκοπτη πορεία απελευθέρωσης και αυτογνωσίας και

β) της ανάγκης για αποτελεσματική συστημική οργάνωση της κοινωνίας δεν υπονομεύει η μία την άλλη. Θεμέλιο επιτυχίας αποτελεί η αναγνώριση της σημασίας της καλής θέλησης και των ορθών ανθρωπίνων σχέσεων σε προσωπικό και διεθνές επίπεδο.*

Η ζωή μας και η εξέλιξη, γενικότερα, διαμορφώνονται μέσω μιας δυαδικής δυναμικής κλίμακας. Η μικρή κλίμακα λειτουργεί μέσα από τις **προσωπικές δυναμικές των σχέσεων** και η μεγάλη μέσα από τις **συστημικές δυναμικές**. Κάθε απόπειρα απόλυτης αναγωγής των συνθηκών της ζωής και της εξέλιξής της σε μία μόνο από τις δύο αυτές δυναμικές (είτε διαμέσου ενός εξωτερικού ολοκληρωτισμού, είτε διαμέσου μιας κοσμοθεωρητικής προσέγγισης) αποτελεί απεμπόληση της πραγματικότητας της **ανάγκης για ελευθερία** και της **ανάγκης για συστημική οργάνωση**.

Η συνάντηση της ελευθερίας και της συστημικής οργάνωσης είναι διαρκής και είναι στη φύση της ζωής. Η ζωή μάς συνδέει τόσο με τις ενδογενείς δυναμικές και προοπτικές όσο και με τις περιβαλλοντικές δυναμικές και προοπτικές μεγάλης κλίμακας.

Στην ιστορία, οι εξελικτικές κρίσεις των πολιτισμών παρατηρούνται:

1. όταν οι δύο αυτές κλίμακες (της *προσωπικής ανάγκης για ελευθερία* και της *ανάγκης για συστημική οργάνωση*) δεν μπορούν να συλλειτουργήσουν εποικοδομητικά η μία για την άλλη·
2. όταν υπάρχει ένα ανέκφραστο δυναμικό το οποίο προσδίδει στη μία από τις δύο κλίμακες μια προοπτική ανάπτυξης αναντίστοιχη με την άλλη.

Ένα ιστορικό παράδειγμα

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξέλιξη της σχέσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας με τον Χριστιανισμό. Η εξουσιαστική ιεραρχία της εποχής –ή, αλλιώς, η οικονομική δομή σχέσεων– άφηνε ανέκφραστο ένα μέρος του ανθρωπολογικού δυναμικού της μικρής κλίμακας. Αυτό το ανέκφραστο δυναμικό περιελάμβανε την ανάγκη του ανθρώπου να νιώθει την αξία του, να αναζητεί την ελευθερία του, την ταυτότητά του, το όνειρό του, την ισότητά του, να νιώθει τη σχέση του με τους άλλους και την αδελφοσύνη.

Αυτή την ανάγκη εξέφρασε ο Χριστιανισμός, ο οποίος εμφανίστηκε ως εναλλακτικότητα απέναντι στο σύστημα εξουσίας (μεγάλη

κλίμακα) της εποχής. Εξέφρασε την ικανότητα της καλής θέλησης να ομορφαίνει την καθημερινή ζωή και να δίνει μια διαφορετική προοπτική στις ανθρώπινες σχέσεις από αυτή που επέβαλε η μεγάλη κλίμακα μέχρι τότε. Όπως γνωρίζουμε όλοι από την ιστορία, αυτή η δυναμική, αν και αρχικά διαμορφώθηκε συγκρουσιακά απέναντι στο σύστημα, ενσωματώθηκε, τελικά, στη δυναμική του συστήματος εξουσίας.

Εδώ, παρατηρείται το εξής παράδοξο: Με τον Χριστιανισμό, η πολιτική έκλεισε τον κύκλο της ως ιστορική κυριαρχία στον άνθρωπο. Όταν, όμως, η θρησκεία έγινε πλέον και αυτή πολιτική –στον Μεσαίωνα– τότε ο άνθρωπος επεδίωξε μέσω της πολιτικής να ανακτήσει αυτό που έχασε μέσω της αλλοτρίωσης του Χριστιανισμού. Ο Χριστιανισμός είχε αλλοτριωθεί στο πεδίο της συστημικής διαμόρφωσης «των σχέσεων του Καίσαρα», θα λέγαμε συμβολικά.

Ο άνθρωπος έκανε το επόμενο του βήμα μέσω μιας πολιτικής πράξης και ερχόμενος σε σύγκρουση με τη θρησκεία. Αυτή τη φορά, προέβη στην διακήρυξη της ανάκτησης της αξίας του με μια πολιτική πράξη. Η Γαλλική Επανάσταση είναι η κορυφαία πράξη. Διεκδίκησε το δικαίωμα της ελευθερίας –ως «νέας ιδέας στην Ευρώπη» όπως είπε ο Σαιν Ζυστ– της ευτυχίας, της αδελφοσύνης, της αξίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας στις ανθρώπινες σχέσεις και της ανθρώπινης έκφρασης στη ζωή.

Διεκδίκησε όλα αυτά ως πολιτικό κίνημα μέχρις ότου η οικονομική δυναμική του συστήματος καταφέρει να ενσωματώσει αυτήν την πολιτισμική διακήρυξη της πολιτικής. Η οικονομική δυναμική του συστήματος, με άλλα λόγια, εμπορευματοποίησε την ψυχολογική, κατά βάση, διακήρυξη του ανθρώπου και την έκανε μέρος μιας εξουσίας, όπως, νωρίτερα, είχε γίνει μέρος της εξουσίας η θρησκεία, σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα.

Το χαμένο παράδειγμα της μικρής κλίμακας

Στην εποχή μας, βρισκόμαστε σε άλλο ένα σημείο μετάβασης. Βιώνουμε τη μεγάλη διαπάλη μεταξύ της διεκδίκησης των πραγματικών αξιών και της επιβολής ως εξουσία, γοητεία,

αυθεντία ή ολοκληρωτισμό ενός συστήματος που θέλει να αξιοποιήσει την ανάγκη της καθημερινότητάς μας ενισχύοντας τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Πράγματι, τί αξιόλογο μπορεί να δει κανείς μέσα στην παγίδευση –όπως παρατηρούν και άλλοι στοχαστές– του ανθρώπου και της εξέλιξής του στον βαθμό που κυριαρχείται από ένα πρότυπο διοίκησης μεγάλης κλίμακας;

Αντιθέτως, σε ένα πρότυπο της καθημερινότητας, μπορεί κανείς να ανακαλύψει πάρα πολλά. Μπορεί να απελευθερώσει δυνατότητες, να αλλάξει τους όρους της ζωής μέσα από τη συζήτηση, την ισότητα, την προσέγγιση του «διαφορετικού» ως πρόσωπο, ως φύλο, ως ψυχολογικό πεδίο, ως παράδειγμα σκέψης ή συναισθήματος ή, μέσα από αυτό, να διευρύνει τελικά τους ορίζοντές του, να χάσει την ομοιογένεια, την ομοιομορφία και να εκφράσει τη ροή της δυναμικής αλλαγής μέσα στον βίο με έναν τρόπο λυτρωτικό.

Ζώντας σε μια μεταβατική εποχή

Είναι η πρώτη φορά που οι δύο κλίμακες –της προσωπικής ανάγκης για ελευθερία και της ανάγκης για συστημική οργάνωση– μπορούν να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους δημιουργικά, χωρίς να είναι δεσμευμένες σε μια έλλειψη δυνατοτήτων προσαρμογής.

Η ισορροπία που παρατηρείται ανάμεσα στις δύο κλίμακες, στη σημερινή εποχή, καθιστά λιγότερο τραγικές τις συνέπειες, για παράδειγμα, της οικονομικής κρίσης, της δημοσιονομικής αναδιάρθρωσης της οικονομίας σε σύγκριση με άλλες εποχές.

Αυτό συμβαίνει επειδή η μικρή κλίμακα, σε παγκόσμιο επίπεδο πλέον, λειτουργεί με μια σχετική ψυχολογική αυτονομία και ανεξαρτησία. Η μικρή κλίμακα αποτελεί το πεδίο επένδυσης της ζωής και ανάδειξης της ζωτικότητας του ανθρώπου. Με αυτό τον τρόπο, λειτουργεί ως ένα στοιχείο περιορισμού της αίσθησης της δραματικότητας. Αυτό ισχύει κάτω από ορισμένες συνθήκες και εντός ορισμένων ορίων, γιατί, **όταν οι πιέσεις της μιας κλίμακας υπερβούν τα όρια επαναρρύθμισης της άλλης κλίμακας,**

τότε έχουμε τραγικές μεταπτώσεις ή εκπτώσεις. [1]

Όμως, αυτή η ευκολία της εναλλακτικότητας των δύο κλιμάκων διαμορφώνει και μια όψη προβλήματος.

Κατά πρώτον, οι άνθρωποι δεν ασχολούνται στοχαστικά, συμμετοχικά και διαβουλευτικά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της συστημικής κλίμακας.

Κατά δεύτερον, δεν λειτουργούν με επαρκή ψυχολογική εμβάθυνση, μιλώντας για τη χαμηλή ή ήπια κλίμακας, επειδή, ακριβώς, αυτή η τραγικότητα είναι περιστασιακή. Οι άνθρωποι, σε αυτή την κλίμακα, δεν λειτουργούν με γνωστική προσπάθεια, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να λειτουργήσουν αυτομοχλευτικά. Αυτό, εξάλλου, είναι ένα πάγιο αίτημα και κεντρικό σημείο όλων των φιλοσοφικών ρευμάτων, των θρησκειών και, σε μικρότερο βαθμό, όλων των ψυχολογικών θεωριών.

Η αυτογνωσιακή και η βιωματική αυτομόχλευση του ανθρώπινου παράγοντα δεν λειτουργεί επειδή μέσα του κυριαρχούν ακόμη οι δυνάμεις φυγής, οι δυνάμεις της ψυχολογικής αντανάκλαστικής προσέγγισης, ιδίως στα ζητήματα της ήπιας προσωπικής ή χαμηλής κλίμακας. Αυτές οι δυνάμεις αποτελούν πάγιους ενστικτώδεις, αταβιστικούς μηχανισμούς και δεν λειτουργούν επικλητικά στη διαδικασία της εσωτερικής ολοκλήρωσης. [2]

Οι επιδράσεις της μεγάλης κλίμακας (συστημική οργάνωση) στη μικρή (προσωπική) κλίμακα ασκούνται ως πεδία ερεθισμού ή πίεσης ή όχλησης ή στήριξης. *Το πρόβλημα είναι ότι οι συστημικές επιδράσεις της μεγάλης κλίμακας δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές και δεν διασυνδέονται με τη μικρή κλίμακα, παρά μόνο σε συγκλονιστικά γεγονότα που προκαλούν συνθήκες πανικού ή μαζικής ψυχολογίας γενικότερα (αρνητικής ή θετικής δυναμικής).* [3]

Ταυτόχρονα, οι περισπασμοί της μικρής κλίμακας –της προσωπικής κλίμακας– δεν οδηγούν σε γενικές τάσεις και, συνήθως, λειτουργούν ως περισπασμοί για τη στοχαστικότητα. Έτσι αναπτύσσονται πλάνες τόσο προς τη μεγάλη κλίμακα όσο και ως

προς τη μικρή κλίμακα, ενώ το ζητούμενο θα ήταν –και υφίσταται πλέον ως δυνατότητα– να φθάσουμε ρυθμιστικά, ερμηνευτικά, αμβλυντικά και δραστικά σε μια ενιαία αντιμετώπιση στις κλίμακες αυτές από τη μεριά της συνείδησης, από τη μεριά της εσωτερικότητάς μας και, μάλιστα, να λειτουργήσουμε και με όρους ομαδικότητας και συνεργατικότητας, με όρους που οδηγούν σε μια και συστημική και βιωματική-εσωτερική καθολικότητα.

Υπάρχει αυτή η δυνατότητα να οδηγηθούμε σε μια ενιαία ερμηνευτική προσέγγιση, αλλά το δυστύχημα είναι ότι δεν κινούμαστε στις αποκρίσεις μας, όταν, δηλαδή, επιχειρούμε να δώσουμε μια απάντηση ή να αντιδράσουμε –καταρχάς ερμηνευτικά– με μια βιωματική εσωτερικότητα αλλά και με μια αναλυτική συστημικότητα.

Η πρόκληση

Αν καταφέρναμε να προσεγγίσουμε τα ζητήματα της ζωής με έναν νέο τρόπο, τόσο ερμηνευτικά όσο και αποκριτικά, με συνεργατική δράση, τότε θα οδηγούμασταν σε μια παράλληλη βιωματική και συστημική εξέλιξη.

Το ζήτημα της διασταύρωσης της μικρής και της μεγάλης κλίμακας, της προσωπικής και της κοινωνικής –που φτάνει ως τα όρια της ανθρωπότητας με όλη την δυναμική της ιστορικότητας και της συστημικότητας– αφορά στον πυρήνα του το πλήρες ξεδίπλωμα των δυνατοτήτων και την απελευθέρωση της ενέργειας του ανθρώπου. ***Μέσω της διασταύρωσης της μικρής και της μεγάλης κλίμακας, ο άνθρωπος, ως εσωτερικότητα, απελευθερώνεται φθάνοντας την αυτοπραγμάτωση χωρίς να είναι απαραίτητη, ως προϋπόθεσή της, η επιθυμία και η εκπλήρωσή της, η οποία πάντα λειτουργεί ως μια συστημική αντιδικία και ως έκφραση ιδιοτελούς κινήτρου.*** [4]

Αναπτύσσοντας, λοιπόν, σωστές ανθρώπινες σχέσεις και καλή θέληση, μπορούμε να ξεδιπλώσουμε, με έναν πολύ πιο αποδοτικό τρόπο, τις δυνατότητές μας και να βρεθούμε σε μια υπεύθυνη αυτοεκπλήρωση που αναγνωρίζει το περιβάλλον και αποκεντρώνεται

μέσα σε αυτό, ως μια διακριτή και διακριτική παρουσία ο καθένας μας που, ωστόσο, συνταυτίζεται με το όλο, και με μια αμοιβαιότητα που καθιστά ταυτόσημες την ελευθερία και την αδελφосύνη.

Βασικές θέσεις του κειμένου:

- Η ζωή διαμορφώνεται από δύο δυναμικές που πρέπει να αλληλοϋποστηρίζονται: **(α) την** ανάγκη για ελευθερία του προσώπου και **(β) την** ανάγκη για συστημική οργάνωση.
- Οι εξελικτικές κρίσεις παρατηρούνται όταν αναπτύσσεται η μια δυναμική εις βάρος της άλλης.
- Για πρώτη φορά οι δύο κλίμακες δείχνουν ότι μπορούν να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους δημιουργικά.
- Αναπτύσσοντας σωστές ανθρώπινες σχέσεις και καλή θέληση, μπορούμε να ξεδιπλώσουμε τις δυνατότητές μας, επιτυγχάνοντας μια υπεύθυνη αυτοεκπλήρωση που αναγνωρίζει το περιβάλλον και αποκεντρώνεται μέσα σε αυτό, ως μια διακριτή και διακριτική παρουσία ο καθένας μας που, ωστόσο, συνταυτίζεται με το όλο, και με αμοιβαιότητα που καθιστά ταυτόσημη την ελευθερία και την αδελφосύνη.

Αναφορές-σημειώσεις:

***Εισαγωγικό σχόλιο της συντακτικής ομάδας του solon.org.gr**

[1] Γιάννης Ζήσης, “Ο κίνδυνος ενός νέου ολοκληρωτισμού” .

[2] Γιάννης Ζήσης “Η ανάγκη για ένα νέο μεγάλο πνευματικό πλανητικό εγχείρημα”.

[3] Καρλ Γιουνγκ “Αυτογνωσία και πολιτικές κρίσεις” .

[4] Ιωάννα Μουτσοπούλου, “Το αυτογνωσιακό νόημα της ευτυχίας και οι ανθρώπινες σχέσεις – Ο επαναπροσδιορισμός της αγάπης, της επιθυμίας και της ελευθερίας” .

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Φωτογραφία: wikimedia

Ημερομηνία δημοσίευσης: 30 Ιανουαρίου 2012